

ОЦЕНКА НА ПРИВАТИЗАЦИОННАТА ПРОГРАМА В АРАБСКА РЕПУБЛИКА ЕГИПЕТ

През април 1991 г. египетското правителство лансира една широкомащабна стабилизационна и реформаторска програма. Основната ѝ цел е постигането на икономически растеж. Представен е египетският опит като успешен пример на една развиваща се страна. Направена е оценка на приватизацията въз основа на икономически показатели и критерии.

Приватизационната програма в АР Египет се осъществява след дълбоки проучвания и анализи на опита на много развити и развиващите се държави. Посочено е, че няма друг шанс за успеха на програмата за икономическата реформа, освен чрез извършване на реструктуриране на държавния сектор.

Целта на изследването е да се акцентира на възникналите противоречия, спорове, дискусии и да се направят изводи, препоръки и оценки на приватизационната програма в АР Египет.

JEL: F59; N47; R11; O11

В средата на 80-те години египетската икономика е скована от множество проблеми.² Правителството бързо осъзнава тяхната тежест и предприема мерки за излизане от тежката криза, най-вече чрез икономически реформи и чрез насърчаване и стимулиране на частния сектор. Приемат се закони и решения, които да стимулират местния, арабския и чуждестранния частен сектор да инвестира в различни дейности. Египетският частен сектор участва активно в този процес.

Направеният анализ за оценка на приватизационната програма в страната се основава върху фактите, произтичащи се от прилагането и изпълнението на икономическата реформа. Въз основа на статистически и емперични данни са представени резултати от успешната приватизационна програма.

Изведени са препоръки към правителството на АР Египет относно процеса на икономическата реформа и приложение на приватизационната програма.

¹ Карим Наама е доц. д-р във ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий“, катедра „Икономическа теория и МНО“.

² Ашраф, Ш. Оценка на приватизационната програма в АР Египет. Икономическата и социалната комисия за страните от западна Азия, ООН, 1999, с. 50.

I. Философия на приватизационната програма на АР Египет

Египетското правителство предприема многобройни мерки за подготовка на икономическата и социалната среда за разумно и успешно осъществяване на приватизацията, защото всеки провал в тази посока би имал отрицателни последици върху икономиката и обществото. Вzeti са конкретни мерки за намаляване на трудностите и пречките, стоящи пред приватизацията като важна стъпка в политиката на икономическите реформи в страната. Тези мерки се състоят в следното³: подготовка на общественото мнение за приемане на приватизацията; развитие на паричния и капиталовия пазар; уеднаквяване на обменния курс на египетската национална валута – джунейх и стимулиране на инвестициите чрез Закон №230/1989 г.; постепенно освобождаване на лихвения процент, с цел намаляване натиска на инфлацията; насочване и определяне на субсидиите на стоките и услугите; гласуване и приемане на нови закони за капиталовия пазар и банките; въвеждане на данък добавена стойност (ДДС); използване на международния опит за реформаторските политики в различните области и в частност политиките за приватизацията. Сътрудничеството и изследванията с помощта на чуждестранни експерти за съставяне програма за процеса на приватизацията включва преходен график за реструктуриране през 1995-1996 г.

Страната полага сериозни усилия за промяна на собствеността, основно чрез приватизацията.

По-важните от тези реформи са следните⁴:

1. Определяне диапазона и обсега на държавния сектор.
2. Разделяне на собствеността от мениджмънта.
3. Насърчаване на частния сектор.

Началото на приватизационната програма в АР Египет е поставено с приемането на Закон №203/1991 г. за реорганизация на фирмите от държавния сектор. Този закон упълномощава управителния съвет на холдинговите фирми да се разпорежда с продажбата на активите на дъщерните им дружества. За целта се създава Национална агенция, подчинена на Министерството на държавния сектор. Тя има задачата да подготви и контролира изпълнението на приватизационната програма. Последната обхваща продажбата на 85 от 399 държавни предприятия за период от пет години (1991-1992 г.; 1996-1997 г.). До

³ Салем, А. Управление на приватизационните процеси и влиянието им върху икономиките на арабските страни. Университет Аден. 1997, с. 42.

⁴ Абдилмоти, Р. Приватизацията и икономическите промени в АР Египет. Първо издание. Кайро, 1997, с. 46.

1991 г. броят на държавните индустриални фирми е 116.⁵ От предлаганите методи за приватизиране, АР Египет предпочита активното използване на фондовата борса, съчетано с търсене на стратегически инвеститори за големите обекти. Избраният подход предполага по-слаби времеви ограничители, което страната добре използва.⁶

Цели и принципи на приватизационната програма в АР Египет. В рамките на икономическата реформа и мерките, свързани с реструктурирането на производствените единици, правителството обявява през февруари 1993 г. своята програма за приватизация⁷ и разширяване на собствеността. Програмата съдържа целите, принципите и няколко стратегии за изпълнение и продажба на фирмите, притежавани от държавния сектор на частния. В нея са залегнали следните цели⁸:

Цел № 1: Увеличаване експлоатацията на наличните капацитетни норми на фирмите от държавния сектор за осъществяване на елементите на икономическата ефективност;

Цел № 2: Ограничаване изразходването на водните ресурси и по-ефективното им използване;

Цел № 3: Даване възможност за контакти с външните пазари за получаване на съвременни техники и привличане на капитали за инвестициите;

Цел № 4: Разширяване базата на собствеността между гражданите и нарастване дела на могъщия частен сектор в процеса на националното инвестиране;

Цел № 5: Увеличаване на работните места;

Цел № 6: Приходите от продажбите да бъдат определени за погасяване на дълговете към банките и реформиране на дъщерните фирми, които имат нужда от реструктуриране. Излишъкът от приходите да се използва за попълване ресурсите на консолидирания държавен бюджет;

Цел № 7: Активизиране на финансовия пазар като механизъм за разширяване на базата на собствеността.

⁵ Abdel-Rahman and Abu Ali Sultan. Role of the Public and Private Sectors with Special Reference to Privatization: The Case of Egypt. – In: Privatization and Structural Adjustment in the Arab Countries, OP.Cit, p. 156.

⁶ Минасян, Г. Египет и България: Измерения на макроикономическата стабилизация. Доклад пред втората Българо-египетска конференция “Икономиките в преход”. Свищов, 2000, с. 30.

⁷ Анализ на последиците за развитие от приватизацията по примера на АР Египет. Съвременен Египет. Египетската асоциация за икономика, статистиката и законодателството. Кайро, 1994, с. 54.

⁸ Оценка на приватизационната програма в страните от Западна Азия. Доклад на ООН, 1999, с. 53 -54.

При нейното изпълнение е необходимо да се спазват някои принципи и изисквания:

- Забрана на всички форми на монопола, специалните привилегии и протекции или такава, която има за цел създаване на различия между потенциалните купувачи на притежаваните от държавния сектор икономически единици;
- Предоставяне свобода на частния сектор да управлява съответно това, което определят законите като права и задължения; секторът да определи обема или потока на заетостта;
- Приемане на организационни правила и законови мерки, регламентиращи трансфера на собствеността преди започване на изпълнението му. Това особено важи за дейностите с търговски характер, като например наличието на продукт, който се продава или движи на пазара. За другите сектори и дейности, като например обществените услуги, се приема организационна рамка, неутрална и независима посока за потвърждаване икономическата ефективност в дългосрочен период;
- Регламентиране правото на холдинговата фирма да гласува при дъщерните фирми (Subsidiary companies), съгласно наредбите от Закона на фирмите. Обаче ако те са от специално значение на държавата, тогава е необходимо ясно определено право на гласуване, предварително съгласувано с купувачите;
- Инвестирането във фирмите, където има решение за продажбата им, да бъде насочено към поддържането и структурната реформа, а не с цел разширяване, докато се извърши процеса на продажбата;
- Процесът на продажбата да бъде извършен под парична форма или чрез частична или цялостна замяна на дълговете на фирмата, да има възможност за продажба на работниците на изплащане, но при условие да не се прехвърля собствеността на акциите, освен след изплащането на цялата стойност или сумата. Освен това се налага ограничаване на пряката продажба или договаряне само с един клиент;
- Предоставяне на пълна информация през всички етапи на продажбата, но без познатите документи на пазара, съдържащи класифицирана информация;
- Даване приоритет на частния сектор при изграждането на новите обекти и предимство на гражданите за изкупуване на акциите;
- Прилагане на специални мерки за предлагане на активите или акциите, които са собственост на държавния сектор. Това може да стане чрез издаване на бюлетини и проспекти, обясняващи всичко около

собствеността, условията и предимствата между явилите се купувачи. По този начин ще бъдат осигурени лоялната конкуренция и справедливостта. Много важно е да се определи дата и точно време за отваряне на тръжните оферти в присъствието на всички купувачи.

Методи и начини за изпълнение на приватизационната програма в АР Египет. Изпълнението ѝ се основава върху три основни направления⁹:

- Стимулиране на фирмите от държавния сектор да работят в конкурентен пазар;
- Привличане на различни инвеститори за участие в икономическото развитие чрез купуване на приложените акции от фирми за продажба;
- Използване на мениджърските и техническите възможности и опита на частния сектор.

От направените проучвания и анализи по проблемите на прехода в тази страна се оказва, че египетското правителство прилага следните метода за изпълнение на приватизационната програма:

Първо, предлагане на фирмените акции за продажба на хората чрез борсата на ценни книжа. Този начин е използван за приватизацията на повечето предприятия, за които има решение за тяхната частична или цялостна продажба.

Броят на продадените фирми е 51. Този метод се използва за фирмите, които реализират нетни печалби, полагащи трайно разпределение през последните три финансови години. Броят на изтъргуваните акции на тези фирми в борсата възлиза на 325,7 млн., т.е. 43% от общото количество изтъргувани акции през периода 1994-1998 г. Стойността на тези акции възлиза на около 23 млрд. египетски лири, или 49% от общата стойност на изтъргуваните акции на борсата на ценни книжа.

Въпреки малкия размер (8%) на тези фирми, в сравнение с регистрираните на борсата, те представляват голям процент от общата стойност и количеството на изтъргуваните акции. Освен това се забелязва, че приватизационната програма води до увеличаване предлагането на ценните книжа като резултат от приватизацията на фирмите, които могат да привличат инвеститори за купуване на техните акции;

Второ, изкупуване от работниците под форма на създаване на акционерни дружества.

⁹ Оценка на приватизационната програма в страните от Западна Азия. Доклад на ООН, 1999, с. 53-55.

Обикновено този метод се използва за фирмите със специален характер и зависи от елемента на труда. Фирмата е малка като обем, понякога продажбата се реализира въз основа на искове за купуване от страна на работническите съюзи. Този процес е регламентиран със Закона на капиталовия пазар №95 от 1992 г. Така са продадени 15 фирми. Акционерните работнически съюзи притежават 95% от акциите на продаваните предприятия.

Трето, продажба на потенциален инвеститор. Това са фирми, които реализират загуби или малко печалби. Продажбата им се осъществява чрез преки преговори с кандидат-купувачите, които очакват да станат печеливши, ако се промени формата на собствеността, като бъдат реструктурирани и модернизирани. По този начин са продадени 9 фирми на стойност 1,5 млрд. египетски джунейха. Освен това са продадени частично няколко фирми на инвеститори чрез борсата на ценни книжа. Инвеститорият притежава мажоритарния пакет от акциите на фирмата, а другата част се купува от отделни акционери.

Четвърто, юридическа ликвидация на фирмата и частичната ѝ продажба, или като производствени активи. Този метод се използва при фирмите, които реализират загуби и трудно могат да бъдат реформирани, и може би се нуждаят от много инвестиции. Въпреки това, броят на продадените такива фирми е 21. Разбира се, част от работещите в тях получават компенсации и се преквалифицират, а други се пренасочват към различни професии и дейности. Това се смята за една от правилните стъпки в тази област.

Пето, аренда на обектите и активите. Методът се използва като един от начините за развитие на мениджмънта при условие собствеността на активите да остане на държавата и особено при следните две положения:

А. Губещите държавни фирми, към които инвеститорите не проявяват интерес и не ги купуват, поради големите им загуби или високата цена и ниската очаквана възвръщаемост.

Б. Териториалното разпокъсване на производствените обекти на фирмата създава трудности на управлението да ги контролира и поради цената им.

Този начин обхваща два вида договори:

А. Договори за аренда срещу използване на активи.

Б. Договори за мениджмънта: държавата остава собственик, а частният сектор управлява срещу сума, определена съответно за реализация на договорени резултати.

Шесто, система BOT сделки.¹⁰ Тя е за изграждане, експлоатация и трансфер на собствеността в сферата на инфраструктурните проекти и услугите. Този

¹⁰ Build, Operate and Transfer.

начин се смята с право на концесия. Това е така, особено в експлоатацията на обществените обекти, когато правителството разреши на частния сектор да изгражда обществени обекти, като пътища, водни централи, летища, електропроизводителни и разпределителни централи и др.

Частният сектор се ангажира да управлява тези обекти и да използва получените приходи от тях за определен период, като след това собствеността се връща на държавата. Например, египетското правителство сключи два договора за изграждане летища на северното крайбрежие на Червено море.

Разсъждавайки се върху проблемите на египетската икономика, констатираме че тя не се превърна в спорна област, за разлика от противодействието, което среща приватизацията. Последната не противоречи само на определена инстанция, а е резултат от политическата зрелост и а съзнаване на членовете на обществото, а също е и нравствен пътеводител в областта на политическата култура, където всяка маса внася своя дял за обществото, което се основава на съзнание, култура и медийна свобода. Размерът на политическото сътрудничество се базира също до голяма степен на заинтересуваността на обществото, и на осведоменост по отношение политиката на страната. Ако тези думи потвърждават преходността на тези общности, то не винаги е било така с развиващите се общества. В случая степента на взаимодействие между членовете на обществото и икономическата политика, нейното приемане, основащо се главно на състоянието на политическото съзнание и зрелост на хората, има определяща роля.

В началото това доведе до отказ и несъгласие с приватизационната програма, в рамките на политическото развитие, схващанията и политическото осъзнаване на обществото. Общественото несъгласие с приватизационната програма беше резултат от политическата зрелост на египетското общество, останала на заден план, в следствие на сблъсъка на интереси с правителството. При продажбата на държавния сектор се появяват и опасения от съкращаване на работни места. Причината за тези опасения и отказът от приватизационната програма забавят придвижването ѝ.

Въпреки стартирането на египетската приватизация през април 1996 г., стадий, предшестван от множество ходове за продажба на предприятията от държавния сектор, продължава ожесточения спор между управляващите и политическите тенденции. Появява се вероятност някои от тях да се повлияят директно от тази политика повече, отколкото други, имайки предвид примера с работниците, или тези, които досега не са получили лични компенсации. Независимо от острите възражения, тази компенсационна програма е въведена във всяка фирма. Тук общественият фонд за развитие участва в разпределяне на компенсациите и предварителното заплащане, въпреки че до момента не е представил ясно становище за разрешаване на наболелите проблеми.

През юни 1996 г. фондът отпуска заем на стойност 100 млн. джунейха в помощ на работниците от трудовия сектор, като първото плащане е предназначено за проекти по заетостта и благоприятстване на ранното пенсиониране. Вече

около 30 фирми са одобрили това решение и в резултат от сътрудничеството в проектите на всеки работник ще се предостави заем на стойност 15 хиляди джунейха, който ще се погасява в продължение на 10 години, с лихва 6%.

Ходът, с който се осъществи приемането на приватизацията в Египет, беше неправилен. Веднага след като страната обяви желанието си за приватизация, пътят на реформата беше отклонен, заради уреждане на политически и икономически сметки. Те акцентираха върху първата грешка на държавния сектор, поради затвореното му развитие в страната и липсата на световно влияние, което да обединява страните от развиващия се свят. В определен период развитите капиталистически държави също са атакували държавния сектор, но египетската кампания беше насочена срещу положението през 60-те години и лично към президента Гамал Абд ал Насър. Но тъй като това не доведе до истинско уреждане на политическите и историческите проблеми, причините за неуспеха на държавния сектор не се оспориха, а изцяло му се приписаха. Лошото разпределение на средствата между потреблението и намаляване на финансирането, ориентирано към стоковите сектори през 70-те години на миналия век отслаби този сектор през периода на президента Садат. И това вероятно е било умишлен ход.

Повечето приватизационни програми пораждаят спор, но трябва да се има предвид, че египетската приватизационна програма увеличава способите при управлението и прилагането ѝ, но едновременно с това поставя и много препятствия пред финансовия пазар в периода на осъществяването ѝ. Продажбата на активите на дадена страна в египетския държавен сектор няма да бъде възможна, с изключение на пазара, на който се продават акции на фирми. Затова законодателният климат се облекчава, чрез приемане на Закон №95 от 1992 г., който се отнася до капиталовия пазар, а силното оживление способства процеса на парично обръщение. Въпреки че през изминалите пет години прилагането на приватизационната програма се осъществява чрез множество способи, които допълниха опита и в регулиране на променливото състояние на египетската борса, те също акцентираха върху намалената борсова активност след периода на разцвет, в който тя се намираше при възникването си.

Оповестяването на цената на приватизацията и нейното ускоряване са предшествани от обявяване на условията за продажба на 59 предприятия от държавния сектор (на 14 февруари 1993 г.), 15 от които да бъдат приватизирани изцяло на 15 февруари 1996 г. През изминалия период от три години настъпиха много промени и нововъведения в приватизационната програма. Ще достигне ли приватизацията до следващ етап? Дали февруари 1996 г. е бил решителният месец на сблъсъка между приватизацията и държавата? Ще бележи ли този месец щастливия край на приватизационната програма?

Ако се върнем назад, а по-точно на 14 февруари 1993 г., трябва да уточним, че тогава е приета правителствената програма за разширяване правата на собственост, т.е. приватизацията. Поддържането на основните елементи на

програмата се превръща в ежегодна задача на правителството, за да се увеличи съвместното участие на частни и държавни предприятия при закупуване на акции или части от фирми. С това броят на предприятията за продажба не спада под 25. И през периода между 1993-1997 г. този процес се засилва.

Тук също се включва и курсът на акциите, собственост на холдингови фирми, участващи в основния капитал на съвместни предприятия, вследствие на придържане към постановлението на Закон №230 и 159 частни акционерни дружества. Акциите, собственост на холдингови фирми, участващи в основния капитал на дружества с ограничена отговорност (ООД), попадат под силата на Закон №203 като еднолична собственост на холдинговите фирми. Годишната програма включва курса на акциите на 10 техни дъщерни фирми. В изминалия 3-годишен период, през който действа първия етап на приватизационната програма, без съмнение броят на дъщерните фирми достигна около 314. Съществува възможност за обобщаване на опита и узаконяване срока на прилагането му, с цел да се подчертаят предимствата и избегнат недостатъците през втория период на реформата.

Всъщност, всяка една от целите на приватизацията има относителен дял за прилагането или неосъществяването на програмата. Можем да кажем, че системата не оправда в голяма степен много от очакванията и не постигна желания резултат през изминалите три години. Но ускоряването на приватизацията през втората половина на 1996 г. и ориентирането ѝ към пълната продажба на предприятия или на 70% от тях на основни инвеститори би довела до промяната ѝ и достигане на желаните цели - подобряване на управлението, определяне на професионалните критерии и високото качество на продукцията.

Египетската приватизационна схема включва множество приватизационни опити, породили спорове и полемки, относно увеличаване броя на способите, използвани в прилагането на тези опити. Тяхната основна цел е защита на устоите на държавата, представена от фирмите на общественния сектор, от загуби, щети и намаляване на реалната стойност. Това довежда до така необходимия напредък в изпълнението. Ускоряването на приватизационната програма обаче не успява да изведе на пазара голям брой фирмени дялове, което би довело до намаляване на цената. Затова, въпреки напредъка, забавянето на процеса на предлагане на акции на фирми става причина за наблюдаваните на борсата състояния на подем, спад и ново оживление. Тази нестабилност е резултат от спекулативните действия, които се появяват на нововъзникващите пазари. На борсите се наблюдава непрекъснат подем, след това състоянието им се стабилизира, за да се достигне най-накрая до тяхното оздравяване. Това оздравяване обикновено се изразява в намаляване на цените и печалбите няколко години след приключване на приватизационната програма, а не по време на нейното провеждане, както това става в Египет.

Правителството обявява продажбата на 59 фирми от приватизационната програма като нов етап, който би довел до ускоряване на нейните темпове. Подбраните предприятия са продадени съгласно метода на продажбата, а за 15

фирми е взето решение да бъдат напълно продадени по метода на публичния търг, който се ръководи от няколко изисквания:

- фирмите да са изцяло собственост на държавата.
- тяхната дейността да наподобява тази в частния сектор, а продукцията им да не засяга стратегическата национална сигурност.
- след продажбата е необходимо тези фирми да сменят ръководството си, тъй като 30% от тях са губещи, а ако след продажбата то бъде сменено и управлението се извършва на основата на изгодата и продуктивността, е възможно те да реализират печалби.
- след промяната в начина на управление на фирмите ще стане възможно откриването на не по-малко от 15 хил. нови работни места за младите хора.
- когато тези фирми станат печеливши, приходите им ще отиват в държавната хазна.
- привличане спестяванията на египетските граждани, работещи в чужбина.
- оживление на египетската борса.

Независимо от това дали се осъществява цялостна продажба на фирмите по метода на търга или посредством предлагане акции на борсата, съществуват няколко фактора, които имат голямо значение за постигането на крайната печалба и намаляването, доколкото е възможно, на отрицателните черти. Най-важните от тези фактори изискват някои пояснения:

- Купувачите трябва да притежават някакви стимули, които да ги мотивират за закупуване на акции, предложени за продажба. Тези стимули могат да бъдат подбудени или посредством продажбата на акции на ниски цени, които да гарантират на купувачите капиталови печалби, или чрез изплащане на висок лихвен процент върху банковите депозити. Първият приватизационен опит довежда до падане цените на акциите на няколко фирми до ниво, което позволява тяхното закупуване. Същевременно получените приходи на няколко фирми са по-малки от прогнозираните и оповестени при продажбата им приходи, което принуждава много инвеститори да се разделят с притежаваните от тях акции, опасявайки се от огромни загуби. Ето защо, за следващия етап трябва да се съблюдава яснота и прозрачност по отношение на реалния размер на реализираните приходи. Защото в случай на малка печалба, купувачът може да се откаже от решението си и това да доведе до негативни последици на капиталовия пазар, борсата или инвестиционните фондове.
- Проучване въздействието на съкращенията върху положението на работниците и полагащите им се компенсации, осигурени от приходите от

продажбата на фирмите или от Обществения фонд за развитие, а също и даване възможност на работниците да развиват малки бизнеспроекти, за да може този фонд да им съдейства в сферата, в която има богат жизнен опит.

- Да не се предлагат акции за продажба изцяло, а постепенно и според нуждите на пазара, за да не падат цените им.
- Фирмите, които подлежат на продажба изцяло са длъжни да обявяват бюджета си и финансовите си показатели, с цел постигане на яснота и прозрачност. Те трябва да предоставят и пълна информация на интересувашите се.
- Прилагането на приватизационната програма е възможно в европейските и арабските държави и по местата в чужбина, където са съсредоточени египетските граждани. Улесняването на преговорите ще доведе до увеличаване на съдържащата се в програмата сила и ще привлече парите на египетски граждани, живеещи в чужбина.

II. Хронология на приватизацията в АР Египет

Египетската програма за приватизация досега премина през три основни етапа.

Първи етап: периода от 1993-1995 г. Правителството на АР Египет отделя голямо значение на приватизацията. То осигурява подготовката на този процес чрез приемане на мерки и с помощта на големите информационни средства. Освен това са използвани експерти от страни с успешна приватизация, с цел организиране на масови форуми и дискусии, за да се подготви общественото мнение за приемане на приватизационната програма и смяната на собствеността. Правителството прави всичко това, защото съзнава, че огласяването на тази програма ще бъде посрещнато с недоверие, особено когато държавният сектор в АР Египет разполага с подкрепа от голяма социална база. Когато египетското обществено мнение се убеди и осъзнае необходимостта, значението и резултатите от приватизацията за икономиката и обществото, тогава ще започне изпълнението на първите приватизационни сделки с пълна продажба на три фирми. Освен това са продадени дялове между 10 и 25% в 16 фирми.¹¹

Ако разгледаме етапите, през които преминава приватизационната програма ще видим, че в хода ѝ са проведени няколко опита и че мнозина са извършили спекулации с цените на акциите. Тези спекулации са характеристика за „младата“ борса. Етапите от приватизационната програма протеккоха както следва:

¹¹ Хаттаб, М. Икономическата реформа и приватизацията (по примера на АР Египет). Кайро, 1999, с. 26.

Първият започва с предлагане за продажба акциите на египетската компания за химическа промишленост. Той се извърши в началото на 1994 г. с посредничеството на Египетската банка и имаше голям успех. Предложени са 5,5 млн. акции, но търсенето им стига 6,5 млн., което доведе до въвеждането за първи път в страната на метода за подялба на акции. Този опит е направен с цел проучване възможностите на пазара и запознаване със скритата му сила и със степента на взаимодействие между вложители и инвеститори при закупуването на акции на фирми. В това закупуване участва и Египетската банка, която е с добра репутация. След този успех се извършват няколко последователни операции, както и разширяване на собствеността на банки като Международната търговска банка (CIB). Те се реализират с посредничеството на Националната банка и също имат огромен успех.

Втори етап: периода от 1996-1998 г. През този етап приватизационната програма се стабилизира и се ползва с голямо доверие; икономическият напредък продължава в резултат на подобряване способността на пазара на ценните книжа. Събират се предлаганите акции с увеличаващо се доверие от страна на инвеститорите, което доведе до закупуването на предлаганите държавни фирми за приватизация.

Етапът започна след официалното оповестяване на началото на приватизационната програма и стабилизирането със Закон №202 от 1991 г. на положението на холдинговите фирми, както и след подготвянето, със Закон №95 от 1992 г. на борсата на новите стоки. В действителност делът на предлаганите акции на фирмите от общественния сектор съставлява 10% от общия брой на акциите на обявените за продажба предприятия, заедно с цената на оценката. Началото е поставено от група фирми с мощни финансови центрове, извършващи големи плащания. Акциите на тези фирми привличат едновременно дребните и едрите инвеститори не само заради приходите, които те ще получат под формата на плащания (стойността на купона), но и заради това, което ще придобият под формата на значителни капиталови приходи. Ето защо, в резултат на малкото количество предлагани акции и увеличаването на тяхното търсене, цените им нарастват скокообразно през този период. Тогава се извършват и множество успешни приватизационни сделки, сред които продажбата на компанията за бои и химическа промишленост и на компанията за производство на цимент (Ал-амирия).

Този етап се базира на основата на търсенето и предлагането и протича след етапа на продажбата, когато президентът на републиката издава указ за продажба чрез борсата на всички предложени акции от приватизационната програма. Това е направено с цел гарантиране на справедлива цена за общественния сектор и предоставяне на равни възможности на гражданите, желаещи да се сдобият с акции на фирмите от приватизационната програма.

Въпреки успеха на банките, като участник в продажбата на акциите на фирмите от приватизационната програма, с оттеглянето им от египетската борса, нови методи започнаха да завладяват пазара. Един от тях е продажбата чрез посреднически фирми. Методът е проведен през първата половина на

1995 г. и предизвиква недоволството и страховете на инвеститорите и борсовите посредници в резултат на намалената роля на банките през този период. Вследствие на недостатъчния опит на посредническите фирми възникват и проблеми, довели до удължаване на приватизацията и произтичащия от това задържане на парите на инвеститорите за дългия период от един месец. Накрая става така, че инвеститорите получават множество акции, чиято стойност е много по-малка от сумата, дадена като цена на тези акции. Ето защо този метод е изоставен.

Следващото явление от египетската система се смята за четвъртия метод на приватизацията. Той се изразява в продажбата на акции през търг. Методът е изпробван върху Източната компания за производство на тютюневи изделия. Предлагането ѝ за продан се извършва на 21 юни 1995 г., по метода на преговорите без пределна граница. А самите преговори се провеждат само за един ден, за да се запазят в тайна предложените цени. Целта на метода на търга е получаването на високи приходи от продажбата на компанията.

При този метод се поставя минимална граница за цената на акциите (40 джунейха) и максимална за тяхното количество при покупката. Тя важи както за гражданите, така и за длъжностните лица. Инвеститорите се запознават с размера на стойността на акциите и се определят цени, които да гарантират на тези инвеститори придобиването им. Продажбата се извършва на предложилия най-високата цена, после на идващия след него. Поради скрития характер на преговорите не съществува преференциално отношение към акционерите, закупили акциите на най-високата цена, а те се третират като останалите. Всички акционери се поставят на равни начала, а цената за закупуване на една акция се определя на 44 джунейха. Така всички получават приходи от пълния набор акции и не се знае на кого се падат преференциалните при получаване на приходите. Този метод води до извършването на големи измами на инвеститорите, които плащат най-високата сума, за сметка на други, които не дават един джунейх от цената 44 джунейха. Вследствие на недоволството, което инвеститорите изразяват, се стига до отказването от метода за непреференциално отношение, тъй като той не среща одобрение.

Последният метод (ниски цени на акциите) се използва с цел защита на приватизационната програма. Характерно за него е увеличаване броя на посредниците и намаляване активността на борсата. Намаляването на цените на намиращите се в обръщение акции и пълната удръжка върху стойността на акциите се смятат за главната причина за спадане активността на борсата. Като се има предвид бездействието на капитала на инвеститорите, което се наблюдава след период на приватизиране, отнемаш седмици и дори месец, или неспособността на дребните инвеститори да платят цялостната стойност на акциите, определена от голямото им търсене, се очаква спадане на това търсене в процеса на приватизиране.

Причините, които довеждат до използването на метода на търга в продажбата на фирмените акции, са:

1. По-високите печалби от продажбата на съответните фирми и използването на тези печалби за реформиране на изоставащите.
2. Лекотата на приватизиране, съкращаването на срока за възвръщане на подлежащата за плащане сума и отстраняването на оплакванията на работниците по този повод.
3. Придобиването на клиенти или агенти на по-голямо количество акции вместо незначителните количества, които те получаваха от предходния и обичаен метод на преговорите.

Продажбата чрез търг се извършва по следния начин:

- установява се минимална цена на продажбата за акция (например 40 джунейха – египетски лири);
- определя се максимална граница за количеството на акциите за гражданите и юридическите лица;
- инвеститорите се запознават с размера на стойността на акциите и се фиксират цени, които да гарантират на тези инвеститори придобиването на акции, респ. колкото повече даден инвеститор вдига цената на една акция, толкова по-голяма е гаранцията за получаването на желаното количество;
- продажбата се извършва на предложилия най-високата цена на закупуване, после на следващия и т. н., посредством счетоводни изчисления;
- към акционерите, закупили акциите на по-висока цена, не се проявява по-превигирировано отношение в сравнение с другите. На всички се съдейства еднакво.

Преимствата и недостатъците на метода за продажба чрез търг и очакваните от него проблеми могат да бъдат систематизирани както следва:

- продажбата на акции по този метод при наличието на инвестиционно невежество, съществуващо при повечето инвеститори и тяхната некомпетентност и неумение да анализират бюджета на фирмите и финансовите им центрове, ще доведат до много по-висока цена на акциите, отколкото е тяхната реална стойност, а това означава, че спекулациите започват в момента на закупуването;
- продажбата по метода на търга предоставя право на монопол върху акциите на предложените за продажба предприятия на заплатилия най-високата сума и това прави възможно няколко фирми или лица да се сдобият с акциите на печеливши фирми, което е в противоречие с принципа за разширяване на собствеността, както и с целта на приватизационната програма;

- търгът и различните цени на акциите дават широка възможност при боравенето с акциите, след взаимно договаряне и злоупотреби, извършвани между някои агенти и посреднически фирми, да се намери лесен начин за овладяване на пазара посредством този метод;
- продажбата на акции на фирми по метода на търга води до лишаване на дребните инвеститори от възможността за закупуване на акции от приватизационната програма, което също е в противоречие с принципа за разширение на собствеността и е причина дребните вложители да прибягват до единствения за тях изход, заключаващ се в завръщането им към банките. При удвояване на инвестиционните възможности ще се увеличи бременото на ликвидността, в която се намират банките;
- използването на метода на търга поражда спекулации с цените на ценните книжа в момента на тяхното закупуване, поради отсъствието на консултативни бюра, които да предоставят информация за състоянието на финансовите компании, за техните печалби и състояние в бъдеще. Така се стига до загуба на капитал от страна на инвеститорите при непредвидени рискове;
- методът на търга дава висока цена за акция (възможна е най-висока цена), но тя не е справедлива и не отчита реалната ѝ стойност. Следователно този метод (на търга и най-високата цена) влияе върху останалите цени на предлаганите на пазара акции, а оттук търсенето ще се прехвърли към тези акции, които позволяват извършването на спекулации, а това ще доведе до падане на цените на другите акции, които се намират в обръщение;
- отсъствието на специален критерий, въпреки противоречията в цените, води до измама на тези, които извършват покупки на високи цени при отсъствието на приватизация;

Сега се работи за разрешаването на много проблеми, с които се сблъсква капиталовият пазар в Арабска република Египет, особено след въвеждането от 01.10.1995 г. на системата за автоматична употреба, която позволява извършването на голям брой циркулационни операции с ограничени ценни книжа на официалния пазар, докато старата система продължава да действа на черната борса върху неограничени книжа. В рамките на новата система, долната граница за ежедневното понижаване на цените на акция стана 5% дневно и 20% седмично, докато горната граница за повишаване цената за една акция не е определена.

Работи се по проблема, засягащ прехвърлянето на документите за собственост, като целта е срокът за прехвърляне да стане три дни, каквато е световната норма, без да се брои денят на самата смяна. Така ще се разрешат много от проблемите, с които се сблъскват инвеститорите при вземането на решения за продажбата и покупката на акции.

Въпреки всички решения и разрешения, инвеститорите и посредниците на пазара се намират в състояние на изчакване и предпазливост за проучване на резултатите от приложението на новия метод за продажба на акции на фирми от приватизационната програма, особено при съществуващото развитие на капиталовия пазар.

Приватизационната програма по египетска схема е ускорена през май и юни 1996 г., в резултат на което се предлагат много акции на фирми, чиито дялове варират между 40 и 70% от акциите на фирмите. Наблюдава се тенденция към приватизиране на фирмите изцяло и въздържане от метода за 10%, което води до раздробяване на собствеността.

Вторият етап от приватизационната програма, обявен с настъпването на 1996 г., се състои в следното:

- изпълнителната програма за продажба се прилага първо върху фирмите, които най-напред предлагат 20% от акциите си на борсата през 1995 г. Броят им е 16, което не надхвърля 51% от акциите на тези фирми;
- продажбата на дялове от фирми става след предлагането на техни акции на пазара, надхвърлящи 51%. Броят им е 46 от секторите на хранително-вкусовата промишленост, инженерната промишленост, металургията – черни и цветни метали, текстилната индустрия и движимите и недвижимите имоти;
- предлагат се за цялостна продажба 14 фирми от секторите на хранително-вкусовата и инженерната промишленост;
- извършва се продажбата на 37 хотела, собственост на обществения сектор и на 27 новопостроени хотела, както и на 10 плаващи парахода, като същевременно са запазени хотелите с историческа стойност като “Мариот”, “Катаракт”, “Мина хаус”, “Мануил палас”, “Уинтър палас” и “Палестина”;
- предложени са за продажба и вътрешнотърговските предприятия от обществения сектор като “Сайданауи”, “Умар ефенди”, “Баназауин”, “Джатииниу”, “Хану”, “Шикурил” и завода за конфекция “Адас Рифули”;
- на обединените банки са предложени и дялове от банки на обществения сектор, чийто брой е 13. Това са: Банка Суецкия канал, Международната американо-египетска банка, Националната банка, Банката за възстановяване и жилищно строителство, Саудитско-египетската банка за финансиране, Египетската банка “Екстриор”, Международната търговска банка, Египетската народна банка, Народната банка за развитие, Международната кредитна банка, Африкано-арабската-египетска банка и Египетската работническа банка.

Приватизацията се смята за един от най-важните икономически проблеми, които ангажират общественото мнение. Тя не е самоцел, а един от способите на икономическата реформа, за чието осъществяване трябва да се търси помощта на чужди експерти. Обикновено банката издава списък на учрежденията, които се заемат с осъществяването на специални приватизационни програми, след като Законът на паричния пазар (№ 95/1992 г.), придобива водеща роля в преустройството и оживяването на този пазар. Всички банки в Египет се сблъскват с огромни проблеми при успешното осъществяване на египетските приватизационни програми, започващи с оценяване и преоценяване на акциите, за което спомагат информационните агенти на гарантите.

Можем да кажем, че банките са здраво свързани с приватизационните програми и няма да преувеличим, ако споменем, че техният успех е свързани с успешните действия на банката. Общата връзка между банките и процеса на приватизация може да се представи, както следва:

- участие в съставянето на проект на частния сектор, тъй като банките разполагат с опит, знания и информация за пазара. Мениджърите по сигурността на частните инвестиции и проучванията изпълняват важна роля в тази сфера, където преминаването към частния сектор трябва да започне чрез подробно изучаване на процеса на продажбата на фирмата, както и инвестиционната обстановка около нея. Всичко това оказва влияние върху пътя, който трябва да следва приватизацията;
- банките изпълняват водеща роля при оценяване на активите на държавните предприятия, които са предложени за продажба. Това е най-трудният и деликатен процес в областта на преустройството. Във всеки случай, този процес се нуждае от голям брой банкови експерти;
- ролята на гаранти (Under Writers) се изпълнява от различни фирми, даващи право на банките да преоценяват активите, с които разполагат филиалните фирми на някои холдинги. Освен това те избират група от банки за осъществяване продажбата на акции на пазара на ценни книжа и активи на такива фирми; разширяват продажбата, с цел гарантиране от всички страни, че банката ще покрие своята гаранция. Банките ще участват в продажбата на акции на фирми от държавния сектор, които са включени във временните програми за продажбата им от държавния сектор чрез предоставяне на държавата правото да закупи акции на фондовата борса;
- успех в сделката по закупуването на пуснатите за продажба акции като изключителна роля в тази сфера има осигуряването на необходимите данни и информация, които помагат за вземане на инвестиционни решения – задача, която води до увеличаване търсенето при продажбата на акции;
- премахване недостатъците във финансовите структури на фирмите, които срещат трудности. Някои фирми предоставят дялове от основния капитал

за сметка на дълговете, които имат. С цел да поправят грешката си, те се ориентират към първоначалното национално производство. Това, което е от съществено значение за банките и заради което жертват част от приходите си, е националната отговорност и моралните задължения;

- банките могат да подпомогнат осъществяването на една от очертаните приватизационни насоки в продажбата на всички или част от акциите на предприятията от държавния сектор по труда от страна на работниците в тях;
- банките могат да започнат да превръщат в акции част от дълговете на някои фирми от държавния сектор, които са компетентни в сферата на приватизацията. От една страна, това довежда до подобряване на техните финансови структури, а от друга, в бъдеще ще спомогне за тяхното разширяване чрез предлагане на ценни книжа на борсата, но при условие, че това се извършва открито и поотделно за всеки случай;
- осигуряване на необходимото доверие на инвеститорите, желаещи да притежават ценни книжа на фирми, обявени за продажба;
- изпълняване ролята на финансов консултант на инвеститорите, желаещи да закупят активи или акции на фирми, предложени за продажба;
- участие в проучването на последователните действия за осъществяване на приватизационни програми чрез създаване и развитие на цялостни програми за финансиране на малките предприятия, в които се разкриват нови работни места за освободените от държавните предприятия. Това се осъществява със съдействието на социалните фондове за развитие;
- банките могат да следват пътя на замяна на дълговете, като кредитори позволяват фирмите да заменят дълговете си с акции в тези фирми. Те предлагат също специални услуги в тази сфера като оценяване на активи, определяне на отстъпка, която се прави в края на размяната, с което нараства и увереността в новите акционери при необходимост да инвестират акции;
- разпространяване на новите мащабни проекти и насърчаване закупуването на капиталови акции (акции – срещу отпуснатия капитал като гаранция). Банките разполагат с големи мрежи от филиали из цялата страна, което гарантира разпространяването на акциите на различните предприятия;
- банките участват в извършването на приватизацията и създаването на нова обстановка за използване на египетските резерви, което е изгодно за тях, тъй като то води до постъпления от комисионните, които те получават през всички етапи на приватизацията, започващи от оценяването и стигащи до продажбата. Това увеличава стойността на спестяванията на египтяните, които със закупуването на акции получават допълнителни дивиденди към

основната печалба, идваща като разлика между покупната и продажната цена на акциите на пазара; осигурява се и защита на националното богатство (спестяванията на египтяните). В същото време, това води до увеличаване броя на спестителите. Оказва се, че за египтяните инвестирането в акции е по-изгодно от банковите влогове, тъй като то носи за инвеститора печалба към основната парична стойност на акциите.

Таблица 1
Постижения на приватизационната програма в АР Египет през периода 1996 – 31.12.1998 г.

№	ФИРМИ	Бр.
1.	На които повече от акциите им са продадени чрез борсата на ценните книжа до 31.12.1998 г.	36
2.	Изцяло продадени на потенциален инвеститор до 31.12.1998 г.	10
3.	Изцяло продадени на работническите съюзи до 31.12.1998 г.	26
4.	Общ брой фирми, които са прехвърлени на частния сектор до 31.12.1998 г.	73
5.	С продадени активи на частния сектор до 31.12.1998 г.	27
6.	Общ брой фирми, които не са под чадъра на Закон № 203/1991г; до 31.12.1998 г.	99
7.	Брой фирми, които са с по-малко от 50% продадени дялове от капитала им.	19
8.	Общ брой фирми, с които е договаряно в рамките на приватизационната програма до 31.12.1998 г.	118

Източник: Хаттаб, М. Икономическата реформа и приватизацията (по примера на АР Египет). Кайро, 1999, с. 22.

Египетското законодателство не е създадо закон за приватизацията, както например при национализацията, където има не само един, а няколко закона. Следователно Закон №203 от 1991 г. не е специален закон за приватизацията, както закона за национализацията, приет през 1961 г. или специалните закони за приватизацията във Франция (2 юни 1986 г.), (6 август 1986 г.), които подготвят правилната законова основа на приватизацията, освен изпълнителните решения. Закон №203 от 1991 г. е свързан с уреждане положението на фирмите от държавния сектор и подготвянето им за приватизиране. Следователно няма организирани правила за превръщане на държавните фирми в частни, както и определени привилегии при покупка. С това се изпълнява желанието да се дават права за собственост на граждани от всички обществени прослойки, както и да се унищожи обществото на лихварите, които живеят изцяло благодарение на лихвите от спестяванията. Това е с цел да се защитят обществените и икономическите интереси на обществото. Няма създадени технически приватизационни средства, освен частичната или пълна продажба, финансовия лизинг и отпускането на гаранция. Няма ограничен процент акции, които чуждите инвеститори могат да притежават или определен начин за тяхното придобиване. Това се дължи на натиска върху Египет, от страна на МВФ и Международната банка за ускоряване на приватизационната програма, върху която открито е нанесен удар поради липсата на определена стратегия или закон, които да защитават и

регламентират правилата. Обикновено, почти всеки месец или веднъж на два месеца, се издават върховни решения относно опита да се организира и промени пътя на приватизационната програма. Това само по себе си означава необходимост от законодателен контрол за разкриване на нарушенията.

Трети етап: от януари 1999-2004 г. Периодът 1997-1998 г. е наситен с много световни и национални събития. Най-важното от тях е финансовата криза, която сполетява икономиките на страните от Югоизточна Азия, която обхваща икономиките и на индустриалните, и на развиващите се страни. След това светът е помрачен от последиците от терористичния акт в египетския град Луксор. В резултат на тези събития, които се случват през този период, се намалява търсенето на портфейлните инвестиции на египетската борса, която навлиза в цикъла на контракция (свиване) в продължение на 18 месеца, т.е. от юли 1997 до декември 1998 г.

Правителството взема необходимите мерки за решаване на възникналите проблеми на пазара. Освен това то приема политика за разнообразяване на начините за приватизацията, с цел запазване посоката на този процес. Мерките дават своите резултати за подпомагане реализацията и успеха на приватизацията на онези фирми, които могат да бъдат продадени чрез борсата на ценните книжа.

От начало на септември 1998 г. са взети съответни мерки за успеха на третия етап от египетската приватизация и изпълнение на нейната програма. През 1999 г. правителството в АР Египет започва да изпълнява този етап от програмата, който се характеризира с по-мощна приватизационна политика и опериране с нископечеливши и губещи фирми.

В периода 1999-2003 г. след положените усилия са реализирани осемнадесет сделки за продажба на потенциален инвеститор; осъществени са девет операции под формата на създаване на акционерни работнически дружества; тринадесет сделки чрез продажбата активите на фирмата; реализирани са деветнадесет сделки под форма на продажба производствените активи (продажба на части от фирмите); звършени са осемнадесет сделки чрез арендуване на активите за дългосрочен период; общият брой на извършените операции е седемдесет и седем.

Процесът се реализира чрез продажбата на стратегически инвеститори с цел техническото, управленското и маркетинговото им развитие (табл. 2).

Приватизацията през периода 2002 г. – края на 2003 г. върви с бавни темпове. Причина за това е правителството, прави своята оценка за миналия период от приватизацията, особено след извършените законодателни поправки за ускоряване на приватизационната програма. През този период е реализирана продажба под формата на работнически акционерни дружества (Employee Share Ownership Plans) на две фирми – Обединената фирма за търговия и Арабкомпани за трикотажни стоки на стойност съответно 4935 и 5779 млн. ег. джунейха. Дяловото участие на акционерното дружество е 98%, а другите 2%

са на холдинговата фирма. Освен това през месец август 2002 г. се осъществява ликвидацията на фирмата Ал-искандария (Александрия). Активите на шест фирми, от които четири са продадени през 2002 г. като машини и съоръжения, собственост на Насър компани за производство на стъклени продукти, завод Шабра Армениян, завода за производство на батерии и фабриката за килими на обща стойност 82 млн. ег. джунейха. До май 2003 г. са продадени производствените активи на две фирми на обща стойност 17 млн. джунейха.¹⁵

Таблица 2

Брой държавни приватизирани фирми

№	Фирми, продадени от тях повече от 51% и вече не са под чадъра на Закон № 203/1991 г., както следва:	
		91
1.	Продажба чрез борсата	37
2.	Продажба на потенциален инвеститор	24
3.	Продажба на работещите във фирмата чрез работническото акционерно дружество.	30
4.	Фирми, продадени като активи и са в процес на ликвидация	27
5.	Фирми, продадени от тях по-малко от 50%	16
6.	Фирми, продадени от тях 40% на борсата (мелници и фармацевтични предприятия)	10
7.	Фирми, с продадени дялове от тях по-малко от 50%	6
8.	Общ брой приватизирани фирми	134
9.	Общ брой държавни предприятия за 30.06.1991г.	314
	Процент на фирмите, които са предлагани за продажба от общия брой	42.68

Източник: Хаттаб, М. Икономическата реформа и приватизацията (по примера на АР Египет). Кайро, 1999, с. 33.

Таблица 3

Постижения на приватизационната програма в АР Египет до 30.06.2003 г.

№	Фирми	Бр. частично	Бр. totally
1.	Фирми, повече от акциите им продадени чрез борсата на ценните книжа	38	
2.	Фирми, изцяло продадени на потенциален инвеститор	29	
3.	Фирми, изцяло продадени на работническите съюзи	34	
4.	Общ брой фирми, прехвърлени на частния сектор		101
5.	Фирми с продадени активи на частния сектор	33	
6.	Общ брой фирми, които вече не са по Закон № 203/1991г.		134
7.	Брой фирми, които са с по-малко от 50% продадени дялове от капитала им	16	
8.	Продажба или арендуване активите (части от фирмата)	44	
9.	Общ брой на фирмите, които са предложени за продажба в рамките на приватизационната програма до 30.06.2003 г.		194

Източник: Хаттаб, М. Икономическата реформа и приватизацията (по примера на АР Египет). Кайро, 1999, с. 34.

¹⁵ Министерството на бизнеса (предприемачеството). Доклад за приватизацията, 28.02.2003 г. (непубликувани данни).

Участието на частния сектор през този период се отразява в осигуряването на услуги, облагани с ДДС, поради монопола върху основните услуги от страна на Египетската фирма за комуникации. Тези услуги са в сферата на Мобилфон (Mobile Phone), телефонните и интернет връзки и трансфера на информацията.

Този пазар стартира в АР Египет през 1996 г., когато е създадена първата Мобилфон компания, собственост на Националната агенция на теле- и нетелекомуникации. Тази фирма е продадена през 1998 г. на акционерната компания Мобинил. Представителите на това акционерно дружество са Франс телеком, Ораском и Моторола къмпани. През 2001 г. последната напуска това дружество. Поради тази причина дялът на Франс телеком в Мобинил стига 71.25%, а на Ораском 28.75%.

Втората фирма-собственик на мобилен оператор е създадена през 1998 г., където световната компания Водафон притежава около 76% от акциите, 8% Интернешънъл мобил системи (MIS), 5% са на банка Кайро и компания Алкан и 4.43% на други участници.

Акциите на Мобилнил, които възлизат на 100 милиона, са в обръщение и се оперира с тях на египетска борса. Цената на една акция се повишава от 31 джунейха през 2001 г. на 60 джунейха през 2003 г., или това увеличение възлиза на 97.9%.

Акциите на втория GSM оператор са регистрирани в египетската борса и са 340 млн., които реално напълно са платени с 5 джунейха за една акция.

Растежът на пазара на мобилните услуги се смята за най-големия между телекомуникационните пазари, относно броя на абонатите, дивидентите и реализираните печалби.

Статистическите данни посочват развитие в дела на акциите от печалбите за Мобинил и Водафон през 2002 и 2003 г. Дялът на една акция от печалбите се увеличава в първата компания от 4.23 на 9.15 джунейха като се отбелязва увеличение от 116%. За Водафон увеличението е съответно от 1.45 на 3.39 джунейха през 2003 г., или увеличение с 134%.

В края на 2003 г. сме свидетели на развитие в областта на комуникационната сфера при опита за навлизане на трети GSM оператор на египетския пазар. Това решение е отложено от страна на египетската компания за телекомуникации (Itisalat),¹⁶ която закупи 25.5% от акциите на Египет Водафон. Цената на този договор е 1.5 млрд. джунейха и е финансиран от три египетски банки: Египетска частна банка; Египет банк (Мисър банк); Международна търговска банка.

Договорът се смята за най-големият на египетския пазар.

¹⁶ Комуникации – превод от арабски език.

Египетската компания (Итисалат) и двете фирми за GSM оператори (Мобинил и Водафон) са договорили, последните две компании да изплатят сумата от 1.34 милиарда джунейха на Итисалаткомпани. Тази сума ще бъде използвана за подкрепа на ефективността на действащата мобилна мрежа. Но това се реализира срещу обещанието от Египетската компания (Итисалат) да не създаде трети мобилен оператор с технологията на GSM на египетския пазар преди края на 2007 г. и да запази правото си да изгражда мобилна мрежа с друга различна технология от тази.

Приватизационният процес в областта на електроенергията се засилва, така че се осъществява трансферирането на египетската електроразпределителна агенция в египетско акционерно дружество. Освен това е създадена Комисия за енергийно регулиране и защита на потребителя. Изпълнението на тези две стъпки изискваше няколко институционални и законодателни промени, а именно:

- приемане на Закон №164 от 2000 г., който регламентира трансфера на египетската електроразпределителна агенция в акционерно дружество;
- указ №339 от 2000 г. на Президента на АР Египет Мохамед Хосни Мубарак за създаване на Комисия за енергийно регулиране и защита на потребителя, с цел регламентиране на отношенията между различните страни в енергийния сектор. Тази комисия приема и регламентира правилата и условията, които гарантират законната, лоялната конкуренция за тази дейност, производството и разпределението на електроенергията, гарантирайки интересите на потребителите и заинтересуваните лица от този процес.

Правителството се опита да приватизира някои от разпределителните фирми чрез предлагане на части от тях и продаването им на потенциален инвеститор или да бъдат изкупувани от работниците, или чрез международни сертифицирани депозити (Certificate of deposit). Законът позволява то да продаде само 49% от акциите. Оценка на активите и пазарната стойност на фирмите е направена чрез чуждестранната консултантска фирма (Merril Lynch). Появява се проблем за цената на една акция. Причина за това е в трудността да бъде променена електротарифата, поради социални и политически съображения за потребителите, от една страна, а от друга, ангажменти на холдинговата компания към Министерството на петрола и високата задлъжнялост на държавните фирми, правителството и въоръжените сили към нея. За решаване на тези проблеми Министерството на финансите през периода 2001-2002 г. осъществява клирингова операция за сумата, която възлиза на 4.1 млрд. джунейха между административния апарат на държавата и Министерството на петрола и електрическите компании. След възникване на подобни проблеми става неизбежно тези фирми да бъдат приватизирани, с цел стабилизацията им и намиране на решения на преплитанията.

След разделянето на дейностите на компаниите за времето от 1.07.2001 г. до 30.06.2002 г., резултатите за първата година от изпълнението на фирмите-

производители и разпределители на електроенергията показват подобрене на някои показатели, въпреки съществуващите инвестиционни проблеми. Тези показатели са: наличната електроенергия за продажба, продадената електроенергия, броят на работещите и заетите в тази дейност, себестойността на един продаден киловат електроенергия, средната цена на един киловат електроенергия, загубите в обединената мрежа, излишъкът и дефицита на фирмите.

Необходимо е да споменем, че приватизационната програма е изправена пред сериозни проблеми в началото на 2001 г. Тяхното решаване и преодоляването на трудностите изисква съответни мерки. Те са взети след заседание на специална комисия при Министерския съвет, която обявява приемането на бъдещия план с определен период – 2004-2006 г. Този план апелира и се стреми към повече национални, арабски и международни инвестиции и участие в приватизационната програма. Това е подкрепено с редица облекчения и политика на гъвкавост¹⁷ за решаване на проблемите, свързани с историческите дългове на банките и излишната работна ръка.

III. Оценка на изпълнението на приватизационната програма и препоръки

Възникващи проблеми пред изпълнението на египетската приватизационна програма и мерки за преодоляването им. Разбира се, всяко положено усилие за успех на приватизацията среща трудности. Въпреки сериозната и добрата подготовка на египетската приватизационна програма и реализираните успехи, се появяват проблеми, които могат да бъдат обобщени както следва:

1. Противодействие срещу идеята за приватизация от страна на общественото мнение.
2. Подготовка на законодателна рамка за приватизационните процеси. В тази посока са приети:
 - Закон за приватизацията №203/1991 г.
 - Закон №95/1992 г. за създаване на институции, които изпълняват приватизационните процеси.
3. При оценяване на активите и особено на площите.
4. Излишната работна ръка е много голям проблем, защото има излишък от около 350 хил. работници и служители. Освен това броят на онези, които доброволно и преждевременно се пенсионира, стигна до 71441 души. Този

¹⁷ Алхауага, А. Доклад за развитието в АР Египет. Факултет по икономика и политически науки. 2004, с. 10.

проблем има социални и хуманитарни измерения и беше решен чрез прилагане на системата за преждевременно пенсиониране.

5. Невъзможност на капиталовия пазар да завладява приватизацията при всички обстоятелства. Египетското правителство преодолява този проблем чрез:
 - разнообразяване на приватизационните методи с увеличаване на продажбите на потенциалния инвеститор и на работещите активи (според положението на всяка фирма поотделно);
 - анализ на причините за намаляване на търсенето и прилагане на методи за решаване на проблема, с цел съживяване на търсенето и увеличаване на инвеститорите.
6. Слаба реакция на някои от изпълнителните държавни институции да осъществяват помощ и подкрепа на приватизационната програма за решаване на фирмените проблеми по време и след приватизацията. Това е проблем на много от развиващи се страни.

Таблица 4

Брой заети в египетските държавни фирми

Брой на заетите до 30.06.1991 г.	1.060.000
Брой заетите във фирмите, които не са излезли от рамката на Закон №203	182748
Брой на заетите в електроразпределителните фирми, които са прехвърлени на Министерство на електричеството	69961
Брой заети, които са напуснали службата по естествени причини	113495
Брой заети, които са пенсионирани по системата на ранно пенсиониране	71441
Общ брой заети, които са извън Закон № 203/1991 г.	437645
Общ брой на заетите в държавния сектор на 30.06.1999 г.	625355

Източник: Алхауага, А. Доклад за развитието в АР Египет. Факултет по икономика и политически науки. 2004, с. 33.

Таблица 5

Брой заетите в сектора на държавните фирми през 30.06.2002 г.

Брой на заетите до 30.06.1991 г.	1.060.000
Брой заети във фирмите, които не са излезли от рамката на Закон №203/1991 г.	200.000
Брой на заетите в електроразпределителните фирми, които са прехвърлени на Министерство на електричеството	69.961
Брой заети, които са напуснали службата по естествени причини	198.360
Брой заети, които са пенсионирани по системата на ранно пенсиониране	185.829
Общ брой заети в сектора на държавните фирми за 30.06.2002 г.	405.850

Източник: Алхауага, А. Доклад за развитието в АР Египет. Факултет по икономика и политически науки. 2004, с. 33.

Резултати от египетската приватизационна програма. Броят на фирмите от държавния сектор, които са включени в рамките на приватизационната програма до 03.02.2002 г. възлиза на 134, а броят на тези от същия сектор, които са излезли извън рамките на Закон №203 от 1991 г. е 118; фирмите от държавния сектор извън този закон, работещи по наредбите на Закон № 159 от 1981 г. до 03.02.2000 г. са 91.

Таблица 6
Брой държавни приватизирани фирми от началото на приватизационната програма до 29.02.2000 г.

№	Фирми, продадени дялове повече от 51% и вече не са под наредбите на Закон № 203/ 1991г; както следва:	91
1.	Продажба чрез борсата	37
2.	Продажба на потенциален инвеститор	24
3.	Продажба на работещите във фирмата чрез работническото акционерното дружество.	30
4.	Фирми, продадени като активи и са в процес на ликвидация	27
5.	Фирми, продаден от тях по-малко от 50%	16
6.	Фирми, продаден от тях 40% на борсата (мелници и фармацевтични предприятия)	10
7.	Фирми, продадени дялове от тях по-малко от 50%	6
8.	Общият брой приватизирани фирми	134
9.	Общият брой държавни предприятия за 30.06.1991г.	314
	Процент на фирмите, които предлагани за продажба от общия брой	42.68

Източник: Алхауага, А. Доклад за развитието в АР Египет. Факултет по икономика и политически науки. 2004, с. 33.

От анализа на данните от табл. 6 става ясно, че държавният сектор притежава 314 фирми. Приватизираните от тях до 29.02.2000 г. са 134, т.е. 42.68%, на стойност, възлизаща на 14249 млн. египетски джунейха.

Що се отнася до начина на използване на получените приходи от приватизацията, от началото на програмата до 30.06.1998 г. продажбите от акциите на фирмите възлизат на 8931 млн. египетски джунейха. Реалната сума, получена от приватизационните сделки е 7808 млн., а остатъка (1095 млн. египетски джунейха) са дължимите вноски от работническия съюз на акционерите, които ще бъдат получени през следващите осем години. Използването на реално получената сума от 7808 млн. джунейха се реализира, както следва:

- компенсиране и реструктуриране – в размер 2810 млн. дж.;
- изплащане на ДДС – 21 млн. дж.;
- изплащане неплатените заплати на миньорите, които фирмите не са в състояние да платят – 331 млн. дж.;

- преведени суми за Министерството на финансите – 3116 млн. дж.;
- суми, използвани по програмата за ранно пенсиониране – 1530 млн. дж.;
- общо – **7808 млн. дж.**

Оценяване на египетската приватизационна програма. След изясняване на макро- и микрорезултатите от египетския приватизационен опит, могат да се обобщят резултатите от изпълнението на приватизационната програма на микроравнище като приходи и печалби, които може да бъдат разпределени. Следва процесът за оценяване на програмата за икономическата реформа и приватизацията:

Първо: Оценяване на микроравнище.

От наблюдението на финансовите резултати от дейността на тридесет и осем фирми за 4 години, които са сред първите приватизирани, имаме следните резултати (две години преди и две години след приватизацията им):

- Относно приходите от извършената дейност:
 1. Тридесет и три фирми реализират между 1 и 8.5% по-високи приходи след приватизацията, отколкото са реализирали преди приватизацията.
 2. Седемнадесет фирми реализират с повече от 25% по-високи приходи, отколкото преди приватизацията.
 3. Двадесет и шест фирми реализират с 10% по-високи приходи след приватизацията, отколкото преди нея.
 4. От тридесет и осем фирми само пет отбелязват понижаване на приходите между 3 и 28% поради проблеми, свързани с дейността им.
- Относно печалбите, които може да бъдат разпределени:
 1. От тридесет и осем фирми тридесет реализират с около 3 и 152.9% по-високи печалби след приватизацията, отколкото преди нея.
 2. Четиринадесет приватизирани фирми отчитат печалби – със 100 и 152.9% повече, отколкото преди приватизацията.
 3. Само двадесет и четири приватизирани фирми имат печалби с 25 и 152.9% повече, отколкото преди приватизацията.
 4. Само осем приватизирани фирми реализират по-малко печалби с 2 и 58%, отколкото преди приватизацията.

Второ: Оценяване на приватизационната програма на макроравнище.

Програмата за икономическите реформи и приватизацията показва задоволителни успехи. Благодарение на тази програма промяната в икономиката на страната в различните сфери е голяма. В резултат се подобри инвестиционният климат, като се повиши доверието у местните и чуждестранни инвеститори. Всичко това даде своите положителни резултати за постигането на по-висок икономически растеж. Правителството на АР Египет положи много усилия за успешното провеждане на икономическата реформа и приватизацията. Тези усилия се базират на използване на подготвените експерти, специалисти, икономисти, политици, законодатели и представителите на държавата от различни правителствени институции. Освен това, държавата също разчита на чуждестранния опит. Естествено, поради активната роля на правителството програмата за икономическата реформа и приватизацията дават своите задоволителни резултати след изпълнението. Тези резултати се обясняват от макроикономическите показатели, като най-важни резултати на програмата за икономическите реформи и приватизацията на макроравнище (вж. табл. 7).

Таблица 7
Сравнение между макроикономическите показатели за 1990/1991 г. и 1997/1998 г.

№	Показател	%	1991/1992 г.	1997/1998 г.
1.	Реален растеж на БВП	%	1.9	5.3
2.	Лихвен процент върху депозитите	%	12	8.9
3.	Инфлация	%	21.6	3.6
4.	Бюджетен дефицит като процент от БВП	%	5.2	1
5.	Валутен курс на \$	кирш	3.31	3.41
6.	Максимален данък върху импорта	%	80	40
7.	Чуждестранен валутен резерв	млрд. \$	3.9	20
8.	Дял на частния сектор от БВП	%	62.2	68.7
9.	Участие на частния сектор в индустриалното производство	%	58.1	74
10.	Брой на построените заводи и в процес на строителство в новите градове	Завод	875	2989
11.	Среден доход на глава от населението	\$	660	1380
12.	Процент на крайно бедни	%	10.9	7.4
13.	Общ процент на бедните от общия брой на населението	%	25	22.8

Източник: Национален институт по планиране в АР Египет.

Приватизационната програма в АР Египет намали дълговете на фирмите длъжници и дължимите вноски към банките с 50%. Те са спаднали от 39.9 млрд. джунейха през 1995-1996 г. на 22 млрд. джунейха през 2000 г. През периода програмата с продажбата на фирмите се изпълнява позитивно и регламентирано. Тя стартира с продажбата на фирми както следва: през 1993 г.

са продадени 6 фирми; през 1994 г. е извършена продажбата на дялове от 15 фирми; 1995 г. – 16; 1996 г. – 24; 1997 г. – 26; 1998 г. – 29; 1999 г. – 29 фирми.

През първите три години след 2000 г. са продадени девет фирми. Това е доказателство за успешното изпълнение на египетската приватизационна програма и опровергава слухове и съмнения около бързите темпове на реализация на програмата.²²

От опита на АР Египет при реализация на приватизационната програма могат да бъдат изведени **следните поуки**:

- необходима е прецизна подготовка, последвана от информационни мерки и агитация сред населението относно значението на икономическата реформа и приватизацията;
- използване на приложените приватизационни методи за насърчаване, разширяване на частната собственост и начините за изразходване на получените приходи;
- ползване на опита относно възможността за приемане на продължителен план за приватизацията и реагиране на изискванията на местните и чуждестранните инвеститори; нужно е гъвкавост и прозрачност в процеса на продажбите;
- определяне на отговорните институции за приватизацията;
- решаване на проблемите, относно излишъка от работна ръка, създаване на фондове и предоставяне на облекчения на малките предприятия;
- прехвърляне на държавните предприятия в холдингови фирми, последвани от много дъщерни фирми, които да се реструктурират и подготвят за приватизацията.

Въпреки трудностите и проблемите в икономическата реформа и приватизацията, успехът и реализацията на целите относно икономическия растеж, стабилността на страната, намаляване на инфлацията и бюджетния дефицит и т.н. са безспорни (вж. табл. 8).

Досега приватизационната програма води до решаване на дълговите проблеми на банките, които са резултат от неспособността на някои държавни фирми да използват рационално получените приходи от продадените акции и фирми, собственост на държавата.

²² Хаттаб, М. (Министър на бизнессектор в АР Египет). Ал-ахрам. Кайро, 20 юли 2000, с. 14.

Таблица 8
Сравнение между макроикономическите показатели за 1991/1992 г. и
2001/2002 г.

	Показател	%	1991/1992 г.	2001/2002 г.
1.	Реален растеж на БВП	%	1.9	3.1
2.	Депозити в египетски джунейха	млрд.дж	7.7	249.2
3.	Депозити в чуждестранна валута	млрд. \$	5.7	19.6
4.	Инфлация	%	21.6	2.7
5.	Бюджетен дефицит като процент от БВП	%	5.2	3.2
6.	Валутен курс	кирш	3.31	4.50
7.	Чуждестранен валутен резерв	млрд.\$	10.6	14.1
8.	Дял на частния сектор от БВП	%	61.2	76.3
9.	Брой заводи производители в новите градове	завод	209	2932
10.	Брой заводи в процес на строителство в новите градове	завод	650	1734

Източник: Министерство на планирането и централната банка в АР Египет.

Анализът на данните от табл. 9 показва използването на приходите от приватизацията за погасяване на дълговете към банките, компенсации за ранното пенсиониране и развитие на заетостта в държавните фирми след прилагане на системата за доброволно и ранно пенсиониране при фирмите, които изпитват трудности. Освен това е налице намаляване броя на заетите в държавните предприятия, което е основна стъпка за подобряване на ефективността на тези обекти и увеличаване на производителността им.

Продажбите на акциите на фирмите от началото на приватизационната програма до 30.06.2003 г. възлизат на 17 млрд. джунейха. Сумата, в размер на 14.3 млрд. джунейха, е получена от продажбите, а остатъкът представлява дължимите вноски от работническите акционерни дружества.

Таблица 9
Приходи от приватизацията и тяхното използване

1.	Уреждане на дълговете и реструктуриране	4.5
2.	Технически и управленски реформи	0.5
3.	Суми, прехвърлени на Министерството на финансите	6.6
4.	Използвани суми по програмата за ранното пенсиониране	2.7
	Общи приходи	14.3

Източник: Министерство на планирането и централната банка в АР Египет.

Половината от тези приходи се използват за реформиране на финансовите и работническите структури във фирмите чрез създадения фонд за реструктуриране. Целта на тази операция е правилното управление на процеса и насочване на приходите от продажбите по предназначение.

Въпреки постигнатите успехи от икономическата реформа и в частност от приватизацията, **могат да се направят следните препоръки:**

Първо, относно безработицата като сериозен проблем при прилагането на икономическата реформа е необходимо:

- реклама на приватизацията за да ес разбере, че доброто функциониране и управление на работната сила, повишаване на производителността и заплащането ѝ са постоянната и здравата основа за гарантиране на търсенето на стоките и услугите. Следователно ще има и развитие на държавния и частния бизнес;
- засилване ролята на държавата чрез различни програми и мерки за квалификацията на работна сила;
- приемане на закони и организация на нерегламентирувания сектор, без да бъде натоварен с финансовите и бюрократичните тежести и създаване на икономически връзки между него и регламентирувания сектор.
- стимулиране на младите хора и семействата за създаване и разширяване на малкия и средния бизнес чрез различни програми за финансиране на бизнеспроекти и др.
- създаване на учебни центрове за професионална и трудова квалификация.
- облекчаване на мерките и разходите за вътрешната имиграция на младежите и семействата до районите „Джануб Ел-уади – Южната долина, Синай и др.” в АР Египет и подпомагането им в създаването на акционерни фирми.

Второ, относно реформирането на финансовите структури на публичния сектор и повишаването на икономическата ефективност чрез: преразглеждане на съществуващите политики за разпределение на печалбите и подчиняването им на икономическите критерии и правила; приемане на ефективни политики за застоялата продукция във фирмите, с цел решаване на текущите им проблеми; контрол върху връщането на дълговете на тези фирми и гарантиране на ликвидност, когато правителството и другите органи погасят или изплащат останалите дългове дори чрез съставяне на програми (Scheduling); преговори между фирмите и банките-кредиторки за трансфериране на дълговете в собственост или реструктуриране за определен период, докато фирмите започнат да функционират с пълен капацитет и откриват нови пазари за своите продукти и възможности за изплащане на дълговете им; привеждане на заплатите в съответствие с производителността на труда; предлагане на част от акциите на държавните фирми на работещите в тях (освен това тези фирми могат да предлагат облигации на вътрешния пазар за финансиране на техните инвестиции от постъпленията); създаване на база информационни данни за мониторинга върху приватизационната програма и

постиженията ѝ; осигуряване на конкурентна среда между държавния и частния сектор.

Трето, относно укрепването на институционалната, организационната и законодателната рамка на приватизационната програма е необходимо: решаване на проблема с работещите в приватизираните фирми чрез прехвърляне на собствеността и продажбата им на тях; развитие и активизиране на пазара на ценните книжа със синхронизиране между общите политики за капиталовия пазар и икономиката или активизиране на търсенето и предлагането на пазара на ценните книжа; осигуряване на подходящи условия за успеха на работническо-мениджърската форма за приватизация в АР Египет; поддържане на икономическата ефективност на типовете фирми чрез създаване на цялостна структура или реструктурирането им.

*

При изпълнението на амбициозната приватизационна програма, правителството на АР Египет намира баланса между икономическите и социалните интереси. Въпреки трудностите, резултатите от тази програма са положителни.

Ето защо, постигнатите ефекти от приватизацията в страната я правят подходяща и за други развиващи се страни, защото: намалява външния дълг; води до свиване на общите разходи; до премахване на бюрократизма и хаоса; работи за увеличаване на производството и подобряване на качеството; подпомага създаването на икономическото, социалното развитие; разширява базата на собствеността и участието на обществото в процеса на развитието.